

07. 08. 2018.
Nr. 32 (1038)

JURISTA VĀRDS

Una lex — una iustitia omnibus

Par būtiskākajām
izmaiņām, ko ievieš
Maksātnespējas likuma
grozījumi

Bēgļu tiesības
uz ģimenes locekļu
atkalapvienošanos

Ingrīda Labucka

Maksātnespējas un bankrota procesa administrēšana ES Tiesas skatījumā

Foto: Boriss Kalenikovs

Olavs Cers

Zvērināts advokāts, Latvijas Zvērinātu advokātu kolēģijas
Maksātnespējas tiesību advokātu sekcijas vadītājs

Par būtiskākajām izmaiņām, ko ievieš Maksātnespējas likuma grozījumi

2018. gada 1. jūlijā stājušies spēkā kārtējie apjomīgie grozījumi Maksātnespējas likumā, ko Saeima pieņēmusi 2018. gada 31. maijā.¹ Maksātnespējas likumā, kurš ir spēkā kopš 2010. gada 1. novembra, tie jau ir deviņi grozījumi, turklāt attiecībā uz šo likumu spēkā stājušies arī trīs Satversmes tiesas spriedumi par likuma normu atbilstību Satversmei. Šī raksta mērķis, no autora skatpunkta papildinot jau iepriekšējā "Jurista Vārdā" Tieslietu ministrijas sniegto skaidrojumu,² ir vērst uzmanību uz tiem Maksātnespējas likuma un saistītajiem Civilprocesa likuma grozījumiem, kas būtiski maina līdzšinējo maksātnespējas procesa regulējumu.

Likumprojekta "Grozījumi Maksātnespējas likumā" sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojumā (anotācijā)³ Tieslietu ministrija norāda uz vismaz četrpadsmit dažādām problēmām un jautājumiem, kas būtu risināmi ar šiem likuma grozījumiem.

Daļu no tiem, piemēram, "ģimenes maksātnespējas procesa" depozīta palielināšanu par vienu minimālo mēnešalgu, likumdevējs nav akceptējis, par ko jāizsaka zināma nožēla. Proti, līdz ar to turpinās situācija, kurā maksātnespējas procesa administratoram par vienu minimālo atlīdzību (depozītu) ir jāadministrē gan vienas fiziskās personas, gan vairāku fizisko personu kopīgs maksātnespējas process.⁴ Tieslietu ministrija likumprojekta

anotācijā pamatoti norāda, ka šāds regulējums nenodrošina visu maksātnespējas procesā iesaistīto personu interešu samērīgu ievērošanu, jo būtībā norit tik fizisko personu maksātnespējas procesi, cik tajā esošās personas. Tomēr depozīta apmēru likumdevējs nolēmis nemainīt, saglabājot netaisnīgo regulējumu. Jāizsaka cerība, ka noraidītais priekšlikums tiks uzturēts arī nākamajos Maksātnespējas likuma grozījumos, un tādi noteikti tiks gatavoti, jo 2018. gada 19. jūlijā pēc neilga pārtraukuma notika kārtējā Maksātnespējas regulējuma pilnveidošanas darba grupas sanāksme.

Tajā pašā laikā grozījumi Maksātnespējas likumā paredz Maksātnespējas administrācijas nosaukuma maiņu. Proti, Maksātnespējas administrācijas galvenais darbības mērķis ir nodrošināt administratora rīcības un maksātnespējas procesa norises likumības kontroli un uzraudzību, savukārt iestādes nosaukumam nepārprotami jāatspoguļo iestādes veicamo funkciju un uzdevumu būtība un jānodrošina iestādes atpazīstamība. Līdz ar to iestādes nosaukums no "Maksātnespējas administrācija" ir mainīts uz "Maksātnespējas kontroles dienests", jo jaunais nosaukums precīzāk raksturo iestādes funkcijas un uzdevumus. Šie laikam gan ir uzskatāmi par publiski visvairāk zināmajiem grozījumiem, jo tieslietu ministrs Dzintars Rasnačs un Maksātnespējas kontroles dienesta vadītāja Inese Šteina publiski un kopīgi atklāja Maksātnespējas administrācijas mainītā nosaukuma plāksni.⁵ Laiks rādīs, vai iestādes nosaukuma maiņa uzlabos arī tās darbības kvalitāti, bet varbūt ir vērts ieklausīties senajā teicienā: "Kā kuģi nosauksi, tā tas peldēs!"

Katrs pats var apsvērt un apdomāt, kurš no šiem diviem likuma grozījumiem ir bijis vairāk nepieciešams un būtiskāks un kurš no tiem vairāk paaugstina maksātnespējas procesa kvalitāti: uzraugošās iestādes nosaukuma

1 Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/299699-grozijumi-maksatnespejas-likuma>

2 Tieslietu ministrija. No 1. jūlija – būtiskas izmaiņas maksātnespējas jomas normatīvajos aktos. Jurista Vārds, 31.07.2018., Nr. 31 (1037), 17.–19. lpp.

3 Pieejams: <http://titania.saeima.lv/LIVS12/SaeimaLIVS12.nsf/0/E2E67AF2E3E97D6BC22581F3002C96BC?OpenDocument>

4 Maksātnespējas likuma 133. panta pirmās daļas 3. punkts kopsakarībā ar 129. panta otro daļu un trešo daļu.

5 Pieejams: <http://www.leta.lv/photo/printpreview/133EED9-1ADC-7865-AA99-F00F6BF62090/>

maiņa, faktiski nemainot tās funkcijas, vai arī tas, ka maksātnespējas procesa administratoram par vienu minimālo atbildību (depozītu) arī turpmāk būs jāadministrē vairāku fizisko personu maksātnespējas procesi. Tomēr likumdevējs ir pieņēmis arī tādus grozījumus Maksātnespējas likumā, kas būtiski maina līdzšinējo kārtību, un tālāk šajā rakstā tiks vērtēti šie jauninājumi.

Kārtība, kādā izskata strīdus par tiesībām kreditoru prasījumu atzīšanas procesā

Grozījumi paredz, ka tiesvedība, kurā tiek izskatīts strīds par tiesībām un kas ir izskatāma civilprocesuālā kārtībā, turpmāk tiks iekļauta juridiskās personas maksātnespējas procesa lietā, faktiski vienā lietā apvienojot prasības tiesvedības⁶ un sevišķās tiesāšanas kārtības⁷ lietu.

Grozījumi Maksātnespējas likumā paredz abus šos procesus apvienot, un ar šādu mērķi vienlaikus spēkā ir stājušies arī Civilprocesa likuma grozījumi, kas arī pieņemti 2018. gada 31. maijā.⁸ Kā norādīts likumprojekta "Grozījumi Civilprocesa likumā" sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojumā (anotācijā),⁹ šie grozījumi ir vērsti uz tiesvedības procesa efektivizēšanu maksātnespējas lietās, bet galvenokārt "lai nodrošinātu efektīvu, ātru un kvalitatīvu kreditoru tiesību aizsardzību maksātnespējas procesā, konstatējot strīdu par tiesībām, vienlaikus samērojot maksātnespējas procesa ietekmi uz tautsaimniecību ar tiesībām uz taisnu tiesu".

Saskaņā ar minētajiem grozījumiem Civilprocesa likums ir papildināts ar 30.⁷ nodaļu "Lietas par strīdiem par tiesībām un pagaidu aizsardzība prasībām maksātnespējas procesa lietās" (250.⁷²–250.⁷⁷ pants). No juridiskās tehnikas viedokļa ir interesanti, ka šī nodaļa ir iekļauta Civilprocesa piektajā sadaļā "Atsevišķu kategoriju lietu izskatīšanas īpatnības", kurā pamazām pieaug to lietu kategoriju skaits, kas "tīrā veidā" nav ne prasības tiesvedības, ne sevišķās tiesāšanas kārtības lietas. Respektīvi, paplašinās to lietu kategoriju skaits, kurās likumdevējs noteicis speciālu (kombinētu) strīdu izskatīšanas kārtību.

Tieslietu ministrijas un Saeimas ieskatā, minētie grozījumi padarīs efektīvāku strīdu izskatīšanas kārtību maksātnespējas procesa lietās. Līdz grozījumu pieņemšanai šādu strīdu izšķiršana notika divās atsevišķās tiesvedībās, proti, prasības tiesvedībā un sevišķās tiesāšanas kārtībā, kā rezultātā abi šie procesi bieži vien norisinājās paralēli, un prasības tiesvedība neietekmēja maksātnespējas procesa norisi.

Piemēram, ja kreditora prasījums bija zaudējumu atbildība vai kāda cita strīdīga saistība, tad administra-

tors šādu kreditora prasījumu noraidīja,¹⁰ līdz ar to kreditoram bija jāvērsās tiesā un jāceļ prasība par zaudējumu piedziņu vai strīdīgās saistības izpildi, kas izskatāma divu vai, ja kādai no pusēm paveicas, pat trīs instanču tiesās, bet maksātnespējas process tikmēr ritēja savu gaitu. Diemžēl praksē ir zināmi gadījumi, kad maksātnespējas process jau ticis pabeigts un naudas līdzekļi izmaksāti atzītajiem kreditoriem, kamēr kreditora prasības lietā vēl nav stājies spēkā nepārsūdzams tiesas nolēmums. Zināmākais no šiem gadījumiem ir AS "Danske Bank" strīds ar SIA "Ceturta planēta" tās maksātnespējas procesā, kas bija izpelnījies pat Satversmes tiesas uzmanību.¹¹ Šis gadījums gan attiecas uz iepriekšējā Maksātnespējas likuma regulējumu, taču Satversmes tiesas spriedumā ir izvērtēti apstākļi vispārējā šādu tiesisko attiecību problemātikā.

Būtu vērtīgi uz klausīt tiesnešu korpusa viedokli, jo tiesas darbs ar šiem grozījumiem noteikti netiek atvieglots – faktiski veidojas situācija, kurā tiesnesim maksātnespējas lietas ietvaros ir jāskata arī sarežģīta prasības kārtības lieta.

Visprecīzāk šo grozījumu būtību raksturo Maksātnespējas likuma 80. panta jaunā redakcija, kas piemērojama kopsakarā ar Civilprocesa likuma 250.⁷¹ pantu. Proti, kreditors administratora lēmumu par prasījuma neatzīšanu ir tiesīgs pārsūdzēt tiesā vai ir tiesīgs iesniegt prasību par strīda izskatīšanu par tiesībām. Proti, gadījumos, kad nepastāv strīds par pašu prasījumu pēc būtības, kreditors var aprobežoties ar sūdzības iesniegšanu (piemēram, pastāvot atšķirīgai interpretācijai par kreditora prasījuma iesniegšanas termiņu). Taču, ja kreditora prasījuma neatzīšanas pamatā ir strīda pastāvēšana par pašu pieteikto prasījumu (piemēram, līguma spēkā esamība vai saistību izpildes pienākums), kreditors maksātnespējas procesa lietā uzreiz var iesniegt prasību par strīda izskatīšanu. Šāds pieteikums pēc satura un formas pilnībā atbilst prasības pieteikuma saturam, kāds tas norādīts Civilprocesa likuma 128. pantā, ar diviem nelieliem papildinājumiem. Savukārt tiesa šādas lietas par strīdiem izskata maksātnespējas procesa lietas ietvaros prasības kārtībā pēc vispārējiem noteikumiem.¹² Būtiski, ka arī lietas par strīdiem, kas bijušas ierosinātas jau pirms parādnieka maksātnespējas, bet vēl nav uzsāktas izskatīt pēc būtības, tiks pārsūtītas tai tiesai, kas skata maksātnespējas procesa lietu.¹³

6 Civilprocesa likuma ceturta sadaļa "Prasības tiesvedība".

7 Civilprocesa likuma sestā sadaļa "Sevišķā tiesāšanas kārtība".

8 Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/299698-grozijumi-civilprocesa-likuma>.

9 Pieejams: <http://titania.saeima.lv/LIVS12/SaeimaLIVS12.nsf/0/BE77558D9F1488DCC22581F3002C88AE?OpenDocument>

10 Maksātnespējas likuma 75. panta pirmā daļa.

11 Pieejams: http://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2016/02/2012-25-01_Lemums_izbeigšana.pdf

12 Civilprocesa likuma 250.⁷¹ panta pirmā daļa.

13 Civilprocesa likuma 250.⁷¹ panta trešā daļa.

Jāatzīmē, ja kreditors, iesniedzot sūdzību par administratora lēmumu, neapzinās, ka pastāv strīds par tiesībām vai arī administrators to nav norādījis savā lēmumā, šī situācija ir atrisināta, jo gadījumā, ja tiesa, izskatot sūdzību par administratora lēmumu, konstatē, ka ir strīds par tiesībām, tā nosaka termiņu, kurā sūdzības iesniedzējs var celt prasību Civilprocesa likuma 30.⁷ nodaļā noteiktajā kārtībā.¹⁴

Tādējādi, no vienas puses, patiešām ir notikusi ievērojama strīdu izskatīšanas efektivizācija, proti, gan kreditora sūdzība, gan strīds par tiesībām, kas ir šīs sūdzības pamatā, tiek pilnībā atrisināti vienotā procesā ar vienu tiesas nolēmumu. Šāds risinājums noteikti ir ērts un labvēlīgs kreditoriem, kuriem maksātnespējas procesa lieta kļūst par zināmu "vienas pieturas aģentūru", proti, par tiesas procesu, kur vienā apvienotā lietā kreditors var saņemt savu prasījuma galīgo juridisko noregulējumu.

No otras puses, tomēr pastāv zināmas šaubas par to, vai, piemēram, sarežģīta būvniecības strīda izskatīšana maksātnespējas lietas ietvaros sasniegs vēlamo mērķi. Nav arī saprotams, kādā statusā apvienotajā lietā piedalīsies trešās personas, līdzatbildētāji vai līdzprasītāji. Saisītībā ar minēto būtu vērtīgi uzklaut tiesnešu korpusa viedokli, jo tiesas darbs ar šiem grozījumiem noteikti netiek atvieglots – faktiski veidojas situācija, kurā tiesnesim maksātnespējas lietas ietvaros ir jāskata arī sarežģīta prasības kārtības lieta.

Būtiski vērst uzmanību arī uz to, ka šajās lietās ir paredzētas tikai divu instanču tiesas, proti, nav paredzēta iespēja vērsties tiesā ar kasācijas sūdzību.¹⁵ Tātad, iegūstot iespēju strīdu pēc būtības atrisināt maksātnespējas lietas ietvaros, kreditors vienlaikus zaudē iespēju pretendēt uz kasācijas instances tiesas izvērtējumu prasības kārtības lietā.

Tāpat arī šādu lietu pieplūdums tiesās varētu negatīvi ietekmēt citu prasības lietu izskatīšanas termiņus, jo Civilprocesa likuma 250.⁷⁶ pants paredz ļoti īsus termiņus šādu apvienoto lietu izskatīšanai. Jāatzīst, ka šādi termiņi pat nedaudz mulsina, jo, pieņemot, ka šādā kārtībā tiktu skatīts sarežģīts būvniecības vai finanšu jomas strīds, kurā nepieciešama kompleksa ekspertīze, dokumentu izprasināšana no trešajām personām, liecinieku nopratināšana u.tml. komplicētas procesuālas darbības, šajā pantā norādītie izskatīšanas termiņi kļūtu deklaratīvi.

Jāņem vērā arī lietas iztiesāšanas veids – saskaņā ar Civilprocesa likuma 250.⁷⁵ un 250.⁷⁶ pantu pamatā šīs lietas plānots izskatīt rakstveida procesā, atstājot lietas dalībniekam tiesības lūgt lietas izskatīšanu tiesas sēdē, taču gala vārdu atstājot tiesai, kas pieņem galīgo lēmumu – skatīt lietu rakstveida procesā vai tiesas sēdē. Jāatzīmē, ka rakstveida process liedz izmantot vienu no pierādīšanas līdzekļiem, proti, liecinieku liecības.

Vēl sarežģītāks šis process varētu kļūt, ja parādnieks izlemtu celt šajā lietā pretpasību pret kreditoru vai

atsevišķu prasību citā tiesā pret šo pašu kreditoru, vai arī pats kreditors kļūtu maksātnespējīgs.

Visbeidzot jāatzīmē, ka iepriekš minētie grozījumi ir atspoguļoti arī citās Civilprocesa likuma nodaļās, piemēram, 54.¹ nodaļā "Atsevišķu kategoriju lietu izskatī-

Secināms, ka maksātnespējas procesa lietas apvienošana ar prasības tiesvedības lietu varētu būt sekmīgs risinājums vienkāršos strīdos, [...] bet gadījumos, kuros strīds par tiesībām ir plašs un sarežģīts, lietu apvienošana varētu gan ierobežot lietas dalībnieku procesuālo tiesību pilnvērtīgu izmantošanu, gan arī radīt dažādus citus procesuālus sarežģījumus.

šanas īpatnības apelācijas instancē", kur arī šīs kategorijas lietām noteikts saīsināts izskatīšanas uzsākšanas termiņš.

Ņemot vērā minēto, ir secināms, ka maksātnespējas procesa lietas apvienošana ar prasības tiesvedības lietu varētu būt sekmīgs risinājums vienkāršos strīdos, piemēram, nav veikta samaksa par preču piegādi vai izmaksāta darba alga. Bet gadījumos, kuros strīds par tiesībām ir plašs un sarežģīts, lietu apvienošana varētu ierobežot lietas dalībnieku procesuālo tiesību pilnvērtīgu izmantošanu, gan arī radīt dažādus citus procesuālus sarežģījumus.

Pagaidu aizsardzības noteikšana

Jau minētie Civilprocesa likuma grozījumi paredz arī tādu jauninājumu kā pagaidu aizsardzības noteikšana maksātnespējas procesa lietās.

Proti, saskaņā ar Civilprocesa likuma 250.⁷⁴ pantu tiesa var pieņemt lēmumu par pagaidu aizsardzības līdzekļa noteikšanu, ja ir pamats uzskatīt, ka ar administratora lēmumu varētu tikt pārkāptas kreditora tiesības. Tiek paredzēti divi pagaidu aizsardzības līdzekļi, kas saistīti ar kreditora tiesību ierobežojumiem sūdzības izskatīšanas gaitā. Uzreiz jāpiebilst, ka šie pagaidu aizsardzības līdzekļi attiecas tikai uz sūdzības izskatīšanu par administratora lēmumu atzīt vai noraidīt kāda kreditora prasījumu.

Ja lieta tiek iesniegta prasība par strīda izskatīšanu par tiesībām, tad prasītājs var lūgt tiesu nodrošināt prasību, piemērojot attiecīgus prasības nodrošināšanas līdzekļus.¹⁶ Savukārt atbildētājs var lūgt tiesu prasības nodrošinājumu atcelt, un visi šie lēmumi, kā arī pārsūdzamo lēmumu pārsūdzība notiks maksātnespējas procesa lietas ietvaros.

14 Civilprocesa likuma 363.¹⁷ panta ceturrtā daļa.

15 Civilprocesa likuma 250.⁷⁷ panta pirmā un otrā daļa, 440.¹² pants.

16 Civilprocesa likuma 137. pants un 138. pants.

Elektroniskā maksātnespējas uzskaites sistēma

Maksātnespējas likuma grozījumos ietvertas izmaiņas arī saistībā ar Elektronisko maksātnespējas uzskaites sistēmu. Proti, tā ir valsts informācijas sistēma, kuras pārziņis ir Maksātnespējas kontroles dienests, bet turētājs – Tiesu administrācija.¹⁷

Elektroniskajā maksātnespējas uzskaites sistēmā plānots uzkrāt un apkopot dažādas ziņas par tiesiskās aizsardzības un maksātnespējas procesa norisēm, tajā skaitā par tiesiskās aizsardzības procesa uzraugošo personu un administratoru izdarītajiem pārkāpumiem, kā arī apkopot obligātos šo procesu dokumentus, kas gatavojami elektroniskā formā vai arī pievienojami šai sistēmai.

Tomēr saskaņā ar Maksātnespējas likuma 12.¹ panta desmito daļu sistēmā iekļautās ziņas ir ierobežotas pieejamības informācija un tikai daļu no šīm ziņām Maksātnespējas kontroles dienests ir tiesīgs publiskot savā tīmekļa vietnē.¹⁸

Minētais regulējums gan izraisa zināmas bažas, vai netiks dublēta viena un tā pati informācija divās dažādās sistēmās, proti, turpina darboties Maksātnespējas reģistrs,¹⁹ kuru ved Latvijas Republikas Uzņēmumu reģistrs,²⁰ bet paralēli tiek ieviesta Elektroniskā maksātnespējas uzskaites sistēma, ko ved Maksātnespējas kontroles dienests.

Iespējams, būtu bijis lietderīgāk papildināt Maksātnespējas reģistru ar papildu jeb nepubliskojamās informācijas datubāzi, kā tas ir ar valsts amatpersonu deklarācijām.

Jebkurā gadījumā Elektroniskās maksātnespējas uzskaites sistēmas ieviešana ir vērtējama pozitīvi, jo Maksātnespējas kontroles dienestam bieži ir tikuši izvirzīti pārmetumi par statistikas neesamību, un šis noteikti ir solis uz priekšu tās informācijas apkopošanā, kas nepieciešama, lai vērtētu maksātnespējas nozares darbību. Vienlaikus nepamet sajūta, ka Tieslietu ministrija un likumdevējs kā izeju no krīzes situācijas maksātnespējas nozarē vēl joprojām uzskata procesu uzraudzības pastiprināšanu un, nebaidoties šī apzīmējuma – “birokrātijas žņaugu”

pastiprināšanu, taču nerisina daudz smagākus un neērtākus jautājumus, piemēram, cīņu pret novēlotu maksātnespējas pieteikumu iesniegšanu vai tā dēvēto tukšo uzņēmumu vienkāršotās bankrota procedūras ieviešanu.²¹

Administrators lēmuma saturam izvirzāmās prasības

Ar Maksātnespējas likuma grozījumiem ir precizēts un papildināts arī Maksātnespējas likuma 75. pants, piemēram, precīzi nosakot prasības administrators lēmuma saturam, ar kuru atzīts vai noraidīts kreditora prasījums.

Tāpat arī risināts jautājums par dokumentu viltošanu, proti, ja administrators rīcībā nonāk pierādījumi par to, ka kāds no kreditora prasījumu pamatojošiem dokumentiem ir viltots, tad administrators šo dokumentu neņem vērā, pieņemot lēmumu par attiecīgā kreditora prasījumu, un sniedz ziņas attiecīgām valsts institūcijām (domājams – policijai). Šeit gan varētu diskutēt, vai administrators netiek apveltīts ar zināmu tiesas funkciju – pierādījumu vērtēšanu, taču ir saprotams likumdevēja mērķis – acīmredzot šo normu papildināšana vēl joprojām ir vērsta uz cīņu ar tā sauktajiem fiktīvajiem kreditoriem.

Tāpat arī likuma grozījumi precizē administrators rīcību dažādās maksātnespējas procedūrās, piemēram, saistībā ar kreditoru prasījumu reģistra nosūtīšanu maksātnespējas procesā iesaistītajām personām u.tml.

Raksta noslēgumā rezumējot, par grozījumu kvalitāti un iespējamiem uzlabojumiem maksātnespējas procesā kopumā jāteic, ka diemžēl vēl joprojām vairāki grozījumi ir vērsti uz procesa uzraudzības pastiprināšanu un dažādu birokrātisku procedūru tālāku formalizēšanu, nerisinaot daudz svarīgākus un aktuālākus jautājumus. Kā jau minēts iepriekš, darbs pie Maksātnespējas likuma pilnveides turpinās, taču tas nav un nebūs iespējams bez pašu maksātnespējas procesa (plašākā izpratnē) dalībnieku aktīvas līdzdalības Maksātnespējas jautājumu konsultatīvajā padomē, Maksātnespējas regulējuma pilnveidošanas darba grupā un Civilprocesa likuma grozījumu izstrādes pastāvīgajā darba grupā. ■

17 Maksātnespējas likuma 12.¹ panta pirmā daļa.

18 Maksātnespējas likuma 12.² pants.

19 Maksātnespējas likuma 12. pants.

20 Pieejams: <https://maksatnespeja.ur.gov.lv/insolvency/practitioner/lv>

21 Cers O. Likvidācija kā maksātnespējas risinājuma perspektīva. Jurista Vārds, 19.06.2018., Nr. 25 (1031), 31.–34. lpp.

“Jurista Vārda”

elektroniskā versija – bez maksas!

Visiem žurnāla abonentiem – bezmaksas parole

Elektroniskajai versijai: www.juristavards.lv
Informācija pa bezmaksas tālruni: 80006000

